

ІСТОРІЯ СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ

УДК 75.036

*Біюнь Джан,
кандидат мистецтвознавства,
Чжецзянський політехнічний університет,
Інститут мистецтва,
Ганджоу, Китайська Народна Республіка
zhangbiyun2013@163.com*

ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В КИТАЙСЬКОМУ ЖИВОПИСІ «ХУА-НЯО» КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ У ТВОРЧОСТІ ХЕ ШУЙФА

Мета роботи. Дослідження присвячено вивченню особливостей творчості Хе Шуйфа та її впливу на розвиток китайського традиційного живопису «хуа-няо» в другій пол. ХХ ст. – на поч. ХХІ ст. **Методи дослідження** полягають у виокремленні характерних ознак авторського виконання робіт Хе Шуйфа, з врахування колористичних, стилістичних та сюжетних особливостей, на основі порівняння робіт художника з роботами інших майстрів в жанрі «хуа-няо», та за допомогою аналізу його творів, які написані в різні періоди. **Наукова новизна** роботи полягає в поглибленому розумінні впливу Хе Шуйфа на розвиток китайського живопису в контексті культурного прогресу Китаю, суспільно-політичних змін в державі та глобалізації сучасного світу. Розкрито особливості творчості Хе Шуйфа в різні періоди. У ранній період (на початку 1970-х рр.) художник використовує стилі «гунбі» і «сеї», а його улюбленим мотивом є півонія. Наприкінці 1970-х рр. з'явилися експерименти автора із поєднанням чорної туші і фарб. У 1980-і рр. – дослідження різних методів змішування туші з фарбою, експерименти з кольором та тоном, удосконалення техніки накладення штрихів і ліній. На початку 1990-х років – новий підхід до композиції – акцент виключно на рослинах та птахів. Для творів 2000-х рр. найбільш характерне дещо розмите зображення. Риси сучасної творчості Хе Шуйфа: перевага «легкої» техніки накладення фарби, часті дрібні мазки, нанесення сухого контуру або застосування вологого пензля; використання зволоженого паперу, на котрий наносять рідку туш. Тематичною новизною робіт живописця є зображення гірських квітів, незвичних рослин і ягід. **Висновки.** Доведено, що мистецтво «хуа-няо» гармонічно синтезує традиції та індивідуальність художника, залишаючи великий простір для експериментів, роблячи цей напрям цікавим для сучасників. Світовий інтерес до творчості Хе Шуйфа сприяє популяризації китайського мистецтва та міжкультурному діалогу. Водночас це доводить визначну роль художника в розвитку жанру «хуа-няо», який відбувався значною мірою в умовах соціально-політичної напруги та дії тоталітарного режиму.

Ключові слова: живопис «хуа-няо», каліграфія, колористика, семіотика кольору, композиція, чорнила та фарба, вираження форми.

Биюнь Джан, кандидат искусствоведения, Чжэцзянский Политехнический Университет, Институт Искусства. Ганджоу, Китайская Народная Республика

Традиции и инновации в китайской живописи «хуа-няо» конца ХХ – начала ХХІ веков в творчестве Хэ Шуйфа

Цель работы. Исследование посвящено изучению особенностей творчества Хэ Шуйфа и его влияния на развитие китайской традиционной живописи «хуа-няо» во второй половине ХХ века – в начале ХХІ века. **Методы исследования** заключаются в выделении характерных признаков авторского выполнения работ Хэ Шуйфа, с учетом колористических, стилистических и сюжетных особенностей, на основе сравнения работ художника с работами других мастеров в жанре «хуа-няо», и с помощью анализа его произведений, написанных в разные периоды. **Научная новизна работы** заключается в углубленном понимании влияния Хэ Шуйфа на развитие китайской живописи в контексте культурного прогресса Китая, общественно-политических изменений в стране и глобализации современного мира. Раскрыты особенности творчества Хэ Шуйфа в разные периоды. В ранний период (от начала 1970-х гг.) художник использует стили «гунби» и «сеи», а его любимым мотивом является пион. В конце 1970-х гг. появились эксперименты автора с сочетанием черной туши и красок. В 1980-е гг. – исследования различных методов смешивания туши с краской, эксперименты с цветом и тоном, совершенствование техники наложения штрихов и линий. С начала 1990-х годов – новый подход к композиции – акцент исключительно на растениях и птицах. Для произведений 2000-х гг. наиболее характерна некоторая размытость изображений. Особенности современного творчества Хэ Шуйфа: преимущество «легкой» техники наложения краски, частые мелкие мазки, нанесение сухого контура или применения влажной кисти; использование увлажненной бумаги, на которую наносится жидкая тушь. Тематической новизной работ живописца является изображение горных цветов, необычных растений и ягод. **Выводы.** Доказано, что искусство «хуа-няо» гармонично синтезирует традиции и индивидуальность художника, оставляя большое пространство для экспериментов, делая это направление интересным для современников. Мировой интерес к творчеству Хэ Шуйфа способствует популяризации китайского искусства и межкультурному диалогу. В то же время это доказывает выдающуюся роль художника в развитии жанра «хуа-няо», который проходил в значительной степени в условиях социально-политического напряжения и действия тоталитарного режима.

Ключевые слова: живопись «хуа-няо», каллиграфия, колористика, семиотика цвета, композиция, чернила и краска, выражение формы.

Biyun Zhang, PhD in Art Criticism, Zhejiang University of Technology, College of Art, Hangzhou, China

Traditions and innovations in Chinese «bird-and-flower» painting from the second half of the 20th century to the beginning of the 21st century in He Shuifa's creative work

The purpose of the work. The research is devoted to the study of the features of He Shuifa's creative work and its influence on the development of Chinese traditional «bird-and-flower» painting from the second half of the 20th century to the beginning of the 21st century. **The research methodology** consisted in revealing the features of He Shuifa's style through comparing his works with the works by other masters of «bird-and-flower» painting (taking into account the coloristic, stylistic and subject features), and by analyzing his works representing different time periods. **The scientific novelty of the work** lies in the deepened understanding of He Shuifa's influence on the development of Chinese painting in the context of China's cultural progress, socio-political changes in the state and the globalization of the modern world. The features of He Shuifa's creative work of different periods were revealed. In his early works (from the early 1970's), the artist used the «Gunbi» style and the «Sei» style. His favorite motive was the peony. In the late 1970's the author started his experiments on mixing black ink and paints. In the 1980's he explored different methods of mixing ink with paint, experimented with color and tone, improving his techniques of applying strokes and lines. At the beginning of the 1990's there was a new approach to organizing the design – the painter focused on painting plants and birds only. The main characteristic of his artworks of the 2000's was slightly blurry images. The features of He Shuifa's modern creative work are «light» painting techniques, frequent small strokes, applying a dry contour or using a wet brush, as well as using moistened paper with liquid ink on it. The thematic novelty of the painter's works is images of mountain flowers, unusual plants and berries. **Conclusions.** It was proved that the art of «bird-and-flower» painting harmoniously synthesizes the traditions and individuality of the artist, leaving a great deal of space for experiments, making this area interesting for contemporaries. Global interest to He Shuifa's artworks promotes the popularity of Chinese art and facilitates intercultural dialogue. At the same time, it proves the significance of He Shuifa's role in the development of the «bird-and-flower» genre, which occurred to a large extent against the backdrop of socio-political tension and totalitarian regime.

Key words: «Bird-and-flower» painting, calligraphy, coloristics, semiotics of color, design, ink and paint, expression of the form.

Вступ. Наприкінці 1970-х рр. ХХ ст. спостерігається послаблення політичного тиску на мистецтво в Китаї. Економічні реформи, поліпшили соціальні умови в країні, що позитивно вплинуло на культурну ситуацію. Китайський живопис наприкінці 1970-х рр. переживає період змін, що характеризується поступовим відходом від типового до індивідуального, як в тематиці, так і в способах реалізації художнього задуму. Саме з цього часу починається сучасна епоха в китайському живописі.

У ролі генератора нових, прогресивних ідей виступили художники, які об'єдналися в групу «Ідея 8.5». Вони організували загальнонаціональну

конференцію в 1985 р. у Пекіні за участю критиків, мистецтвознавців, культурологів, художників, серед яких були і ті, хто працював в Європі та США. Головною темою зустрічі стало реформування китайського мистецтва та його адаптація до сучасних вимог часу, зокрема, необхідність вільного вибору, відхід від заполітизованості й шаблонності тощо.

Наприкінці 2004 р. Асоціація діячів мистецтв КНР організувала в Шанхаї Всекитайський семінар з теорії образотворчого мистецтва, на тему «Тенденції в китайському і світовому образотворчому мистецтві» [4]. Учасники, які мали різні точки зору щодо даного питання, обговорили сутність глобалізації та її вплив на сучасне мистецтво, а також стратегію розвитку китайського сучасного мистецтва в нових умовах. У результаті більшість прийшла до спільного висновку: незалежно від того, надуманою або реальною є проблема глобалізації в мистецтві, китайське сучасне мистецтво зможе гідно конкурувати з мистецтвом західного світу та зберегти власне обличчя. Нові здобутки у розвитку сучасного мистецтва Китаю зможемо отримати на основі уважного ставлення до дійсності, підтримки національних традицій та використання досвіду іноземних митців.

Мета статті – розкрити особливості творчості Хе Шуйфа та її вплив на розвиток китайського традиційного живопису «хуа-няо» у другій пол. ХХ ст. – на початку ХХІ ст. В умовах впливу сучасного мистецтва заходу розвиток китайського сучасного мистецтва має відбуватися на основі унікальної культурної спадщини китайської нації, дотримуватися курсу на мистецьке розмаїття, демократизацію, приділяти увагу життєвим проблемам китайського народу і глибинним питанням китайського суспільства, а також уникати «сліпого», формального копіювання західного мистецтва. Саме такий висновок зробив теоретик мистецтва Гао Мінлу, узагальнюючи матеріали семінару [13].

На початку нового періоду в мистецтві Китаю ще продовжують працювати художники старшого покоління, а також з'являються молоді талановиті художники, які надають живопису нові настрої, нові тенденції. У цей час співіснують різноманітні напрямки в мистецтві: ремінісценції художнього досвіду заходу ХІХ і ХХ ст., реалістичний живопис радянського зразка з політичним підтекстом і, безумовно, традиції національної школи. Саме жанр «хуа-няо» є носієм цих традицій, хоча й втрачає на деякий час, в період Культурної революції, свою провідну роль серед інших жанрів живопису. Протягом другої пол. ХХ ст. інтенсивно розвиваються портретне, малярство та історичний живопис [5]. Проте, вже наприкінці 1970-х рр. жанр «хуа-няо» або в перекладі – «квіти-птахи» з його радісною колористикою, витонченою естетикою знаходить нові стимули для розвитку. Цей жанр є одним з найдревніших видів у китайському живописі, що апелює не безпосередньо до людини, а до природи, бо саме природа – це дзеркало людської сутності (головні теми: це квіти – півонія, орхідея, дерева – бамбук, слива, птиці)

Серед старшого покоління майстрів у жанрі «хуа-няо» виокремимо таких метрів як Луй Фей, Ци Байші і Пань Тяньшоу, саме вони створили ґрунт і повернули нове життя цьому жанру після періоду застою і мали величезний

вплив на мистецтво найвідомішого серед китайських художників сучасності Хе Шуйфа.

Провідним майстром у живопису «хуа-няо» другої пол. ХХ – поч. ХХІ ст., безумовно, в Китаї є Хе Шуйфа (нар. 1946). За порадою Луї Фея, котрий був творчим наставником молодого митця, в 1978 р Хе Шуйфа вступив до Академії мистецтв (клас Луї Фея) і почав працювати в жанрі «хуа-няо». Уже під час навчання в магістратурі за спеціальністю «хуа-няо» Хе Шуйфа був визнаний одним з чотирьох кращих молодих майстрів цього напрямку в Китаї.

На початку 1970-х рр. художник працює в жанрі «хуа-няо», використовуючи стиль «гунби». Прагнучи глибше вникнути в особливості «гунби», де головна роль відводиться виразності контура, штриху, він старанно копіює твори художників періоду династії Сун. Для досягнення особливої виразності твору митець об'єднує два стилі, які раніше ніхто не поєднував «гунби» і «сеї».

Уже в цей час в картинах митця з'являється улюблений мотив – півонія. Його півонії раннього періоду відрізнялися яскравою кольоровою гамою. У цих картинах поєднання червоного й жовтого дає мерехтіння пурпурних тонів, наділяючи квіти витонченою грацією та естетичною завершеністю [9].

Закінчивши навчання, Хе Шуйфа продовжує вчитися в старих майстрів, у творчості свого наставника Луї Фея інспірується побудовою композиції та експериментами щодо живописних технік виконання. Це був час стрімкого професійного зростання та утвердження індивідуальної живописної манери. Важливим елементом композиції своїх картин художник вважав включення в структуру картини поезії, що твориться разом з живописним твором, завершуючи композицію, надаючи картині гармонійної рівноваги.

Усі свої роботи художник зображує в уяві, передаючи на полотно картини найяскравіші враження своїх спостережень. Він працює без попередніх ескізів, розпочинаючи від загального, ретельно підбираючи тони і півтони, ретельно працюючи над деталями. Перш ніж перейти безпосередньо до зображення квітів Хе Шуйфа, вивчав біологічні цикли життя рослини, періоди зростання, цвітіння і в'янення.

Наприкінці 1970-х рр. Хе Шуйфа виконав такі твори в техніці «сеї», що отримали широке визнання в мистецькому середовищі Китаю. Картини «Червоні квіти на гілці», «Півонії» написані в традиційному стилі, але вже можна простежити, як художник експериментує, привносячи зміни в техніку виконання та колористику. Він поєднав чорну туш з фарбами, що в опрацюванні контурів квітки надає зображенню ефект глянцею.

Працюючи в класичних китайських техніках, живописець уникає звичайного копіювання природи: він прагне виразити власне індивідуальне сприйняття, надавши йому завершені форми. Ранній період творчості митця завершує картина «Орхідея». Це своєрідне втілення радості й торжества краси та гармонії в природі. При цьому художник використовує скупі, але насичені тонально колористичну палітру, обмежену кількістю ліній і мазків.

Наступний період творчості Хе Шуйфа припадає на 1980-і рр. Художник вивчає творчий досвід провідних майстрів «хуа-няо» першої пол. ХХ ст. Він досліджує різні методи змішування туші з фарбою, багато експериментує з кольором та тоном, удосконалює техніку накладення штрихів і ліній. Картини, цього періоду що отримали загальнокитайське визнання – «Лотос, що спить», «Птах, який відпочиває на гілці з квітами».

На поч. 1990-х рр. настає новий, третій, період у творчості Хе Шуйфа. Нововведенням і особистим досягненням художника є його новий підхід до композиції. Він виключив з композиційних постановок камінь, землю, елементи архітектури, зосередившись виключно на самих рослинах та птахів. Його твори отримали більш філософський характер, який підкреслювали власні поетичні тексти. У 90-х рр. розпочинаються регулярні виставки художника за кордоном.

У творах Хе Шуйфа 2000-х рр. відбуваються певні зміни та простежуються нововведення, найбільш характерне – зображення передаються дещо розмито. Схожість з натурою народжується найчастіше асоціативно: майстерність художника відображається в досконалій передачі настрою, внутрішнього змісту, як цього вимагала китайська філософія. Кожному штриху надається матеріальне і семіотичне значення, кожна, нанесена на полотно крапля фарби і кожен мазок несе в собі певний код інформації. Техніка частого нанесення розмитих колористичних плям у поєднанні з дрібними мазками створює враження мерехтіння світла, з якого повстає образ. Поєднання цих прийомів надає зображенню легкість і невимушеність, свободу і непередбачуваність.

Кожен сюжет – це інтерпретація сприйнятого і творчо осмисленого образу природи. Кожна лінія і кожен штрих мають свою досконалу логіку подібно природі, в якій кожен елемент передбачений і досконалий. Художник лише передає її нам на свій розсуд, спираючись на власний досвід і естетичний смак. Чим багатший духовний світ живописця, тим емоційнішим і змістовнішим повстає художній образ. Для Хе Шуйфа художник виступає в ролі посередника між світом людей і світом природи.

На відміну від стилю ранніх творів, коли фарби були насичені, і перешкождали сприйняттю, сучасний Хе Шуйфа віддає перевагу «легкій» техніці накладення фарби. Часті дрібні мазки, нанесення сухого контуру або застосування вологого пензля – прийоми, що спрямовані на надання зображенню максимальної вишуканості й природної простоти. Кожен контур, пляма, рух кисті настільки вправні, що здається ніби глядач помічає найменше тремтіння квітки і коливання стебла від подуву вітру. Особливістю манери сучасного Хе Шуйфа є використання зволоженого паперу на котрий наноситься гута або рідка туш, перегукуючись таким чином з європейською акварельною технікою («Квітучі чагарники», «Цвітіння мейхуа», «Квітучий кущ», «Червоні півонії», «Фіолетові квіти») [8].

Зображення, створені в такій манері, легкі для сприйняття, барвисті й поетичні. Картини «Людини півонії», як називають художника його друзі,

відрізняються від картин стародавніх майстрів саме глибиною переживання природи. Художник, немов музикант, в стані творчого натхнення, водить на папері пензлем, нехтуючи умовностями й чітким розміщенням предметів, створюючи ефект справжнього. Хе Шуйфа постійно працює над новими сюжетами, обігрує нову колірну гамму, винаходить нові техніки зображення. Вибираючи великі формати для своїх робіт, художник намагається відтворити повну панораму задуму, щоб передати атмосферу, яка панує в картині. Для переважної більшості художників, що працюють в жанрі хуа-няо, вибір сюжету диктує лише традиційна тематика – слива, орхідея, бамбук і хризантема. Хе Шуйфа часто віддає перевагу гірським квітам, зображаючи красу дикої природи, незвичні види рослин і ягід. На відміну від художників, які дотримуються консервативних поглядів і безперервно повторюють вже відомі сюжети, художник робить прорив в тематиці жанру. Він адаптує настрої своїх картин до ментальності сучасної людини, сучасного способу мислення, аналізує логіку сприйняття молодого покоління, яке відрізняється свободою і розкутістю.

Висновки. Творчі пошуки китайських художників таких як Хе Шуйфа в жанрі «хуа-няо» свідчать про те, що в цьому виді живопису відбулися значні зміни. На характер змін вплинули чинники як внутрішнього, так і зовнішнього змісту. Зміни суспільного ладу, військові дії, партійна боротьба всередині країни, панування тоталітарної ідеології – все це не могло не вплинути на розвитку мистецтва та культури в цілому і «хуа-няо» зокрема. Лише зусиллями видатних живописців, серед яких Хе Шуйфа, жанр продовжував свій розвиток і приніс китайському мистецтву всесвітню славу. У наш час серед відомих митців цього напрямку відзначимо – Гої Цонга, Шуйей Чифена, Чуй Джі Фа, Тьєн І Шена, Джао Мін Ана.

На поч. ХХІ ст. відбувається стрімкий розвиток живопису «хуа-няо», який апелюючи до традицій, які відіграють у китайському сучасному мистецтві провідну роль, та демонструє широкий діапазон власних творчих можливостей. Сьогодні Хе Шуйфа є єдиним живописцем Китаю, який здобув світову славу, і працює виключно в цьому жанрі та активно пропагуючи його за кордоном, зокрема й в Україні, Польщі, Італії, Англії, Греції, США, Японії. З метою знайомства європейців з китайським живописом цього жанру митець відкрив два центри в Любліні (Польща, 2014) та в Італії (Сицилія, Агрідженто-Ракальмута, 2012), в Україні Хе Шуйфа почесний професор Львівської Національної Академії Мистецтв.

Список використаних джерел

1. 陆鹏 , (2000) “现代中国艺术史” , 北京. 1990–1999年». 北京出版社集團, 北京, 1240页.
2. 陆鹏 , (2007). “二十一世纪中国艺术史”. 藍天新聞, 北京, 850页.

3. 高明路, (1991). “中国现代艺术史”. 1987–1986», 中國發展出版社, 北京, 428页.
4. 高明路, (1998). “中国艺术先锋”, 中國工人出版社, 北京, 355页.
5. 张启亚, (1994). “中国画的灵魂:”, 哲理性文物出版社, 北京, 280页.
6. 文徵明, (2001). “中国画扇面大观”, 天津人民美术出版社, 湖南 480 页.
7. 孙其峰, (2006). “中国画五十一种鸟的画法”, 人民美术出版社, 北京, 355页, 210 年.
8. 应鹤光, (2000). “中国画写意花鸟技法”, 海书店出版社, 上海, 650页.
9. 于非闇, (2000). “中国画颜色的研究”, 中國方正出版社, 北京, 540页.
10. 罗道金, (2000). “中国画论”, 中國發展出版社, 北京, 786页.
11. 罗道金, (1960). “花鸟画”, 江蘇, 北京, 105 页.
12. 陈和 (1960). “国画评论”, 中國方正出版社, 北京, 137 页.
13. 高明路 (2006). “历史与现代艺术的分界墙”, 河北美術出版社, 北京, 270 页.